

» erat apud Deum, et Deus erat Verbum¹. » In hac natura, quia Deus erat Verbum, pati nihil ille poterat. Ut autem pati pro nobis posset, « Verbum caro factum est, » et habitavit in nobis². » Verbum caro factum est, assumendo carnem, non mutatum in carnem: assumpsit enim humanitatem, non amisit divinitatem. Itaque idem Deus et idem homo, in natura Dei æqualis Patri, in natura hominis factus mortalis, in nobis, pro nobis, de nobis, manens quod erat, suscipiens quod non erat, ut liberaret quod fecerat, non quod erat. Non est ergo passio Christi ex indigentia, sed ex misericordia. Præbuit enim exemplum patientiæ nobis de nobis, id est, homini de homine, carni de carne: non tamen in illa carue ipse deterior factus; sed caro in illo melior facta est. Pars vero dei vestri nulla carne assumpta, (non enim erat in gente tenebrarum pro qua pateretur,) descendit ut teneretur, ligaretur, pollueretur, et turpius quam ligabatur purgaretur. Jam enim de purgatione ejus dixi. Hæc omnia quanto indigniora sunt, tanto utique faciliora ad intelligendum quoniam in naturam Dei ista non cadunt. Et absit a pio animo atque fidei talia de Deo credere, Deo bono, Deo vero, qualia vos creditis; non quem invenistis, sed quem finxistis. Responde jam nunc, Si Deo nocere nihil poterat, pura illa substantia ipsius, nulla carne assumpta in se passura, si quid passura erat, non in carne quam susceperat, quare huc missa est secundum vestra vaniloquia?

X. FEL. dixit: « Si nihil poterat noceri Deo a parte adversa, et Christo nihil poterat noceri ab adversa natura, ad quam venit Christus, ut eam liberaret? Quia, ut dicis, propter libertatem nostram venit: ergo in captivitate fuimus. Si in captivitate tenebamur, et propterea Christus venit, ut nos liberaret de captivitate, qui nos tenebat ex-

¹ Joan. 1, 1. — ² Ibid. 14.

traneus a Deo erat, aut virtus Dei. Si Dei virtus erat qui nos tenebat, ut quid Christum mittebat ille qui nos tenebat? Si in ipsius arbitrio erat, quando vellet dimittere, ut quid Christus crucifigitur? Neminem autem latet Christum crucifixum: quid illum crucifixerunt? Si Dei virtus est, nihil nobis nocebat. Si Dei virtus erat, non fuimus capti apud illum: sed quasi nos cum nostro principe, quasi filius cum parentibus, non autem Romani cum Barbaris. Non oportebat ergo, quia cum virtute Dei constituti eramus, Deum Filium suum mittere, ut dicatur quia liberator noster venit. Si paret ergo cum virtute Dei constitutos esse: Apostolus dixit, Christus nos liberavit de maledicto legis; quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in » ligno¹. » Hoc enim Apostolus dicit: Si iste qui maledicit omnes qui pendet in ligno, Dei virtus est: Christus enim pependit in ligno, et Apostoli ipsius omnes qui addicti sunt pro ipsius præcepto: quis ergo iste est qui maledicit omnem qui pendet in ligno. »

XI. AUG. dixit: Quos Christus redemit a diabolo, per consensionem suam tenebantur a diabolo, et in ejus conditione constituti erant per justum Dei judicium, cui seducenti consenserant per liberum arbitrium. Sicut autem in hominis potestate fuit diabolo consentire, ut captivaretur: sic in ipsius diaboli potestate fuit, cum angelus esset, peccare, ut in deterius mutaretur. Peccator ergo angelus per liberum arbitrium, suasit peccatum homini habenti liberum arbitrium; ut diabolus si nolisset non peccasset, et homo si nolisset non consensisset. Cum autem jam ab illo cui consenserat teneretur, non quia diabolus aliquid potuit, sed quia justum Dei judicium fuit, et ejus legi obtemperare noluit: quia ergo sic invenit Christus peccatores sub peccato, redemit confitentes a

¹ Gal. 3, 13. — ² Deut. 21, 23.

superbiente. Quod autem in Lege positum est : « Maledictus omnis qui pendet in ligno : » unde Apostolus dicit : » Christus nos redemit de maledicto Legis, factus pro nobis maledictum ; scriptum est enim : Maledictus omnis qui pendet in ligno¹ : » non Legem reprehendit, sed misericordiam commendavit. Quia enim Adam peccaverat, et omnis illa massa et propago peccati maledicta erat, Dominus autem carnem de ipsa massa suscipere voluit, ut suscipiendo mortalitatem quæ de poena venerat, solveret mortem, quod de gratia veniebat : ideo dicit Lex : « Maledictus omnis qui pendet in ligno. » Mors enim ipsa pendebat in ligno, quæ mors de maledicto veniebat. Quomodo ergo suscipiendo mortem, interfecit mortem, sic suscipiendo maledictum, solvit maledictum. Unde et Apostolus dicit : « Scientes quia vetus homo noster simul confixus est cruci cum illo² : » quia de vetere homine nostro, id est, de sorte mortis, quæ veniebat ex merito peccati, suscipere dignatus est carnem mortalem de virgine Maria, in qua nobis et passionis et resurrectionis præberet exemplum ; passionis ad firmandam poenitentiam, resurrectionis ad excitandam spem : ut duas vitas nobis ostenderet in carne, quam suscepit de vita nostra mortali, unam laboriosam, alteram beatam ; laboriosam quam tolerare debemus, beatam quam sperare debemus. Toleramus autem laboriosam merito peccati nostri : ille autem ostendit eam in carne sua, non merito iniquitatis suæ, sed officio misericordiæ suæ. Nam ut noveris bonam esse Legem, quam tu reprehendere voluisti, ipse apostolus Paulus quodam loco dixit : « Lex subintravit ut abundaret delictum³. » Adhuc videtur illam reprehendere : sed audi quod sequitur : « Ubi autem, inquit, abundavit delictum, » superabundavit gratia⁴. » Data est enim lex superbis

¹ Dent. xxi, 23 ; Gal. iii, 13. — ² Rom. vi, 6. — ³ Id. v, 20. — ⁴ Ibid.

hominibus, et viribus suis totum tribuentibus, ut cum implere non possent legem datam, prævaricatores invenirentur et facti rei sub lege, peterent misericordiam a legis Conditore. Proinde paulo post dicit idem Apostolus : « Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum et bonum¹. » Sed ne dicas quia de alio mandato dicit, ut ostendat quia de illo dicit, de quo paulo ante dixerat : « Lex subintravit ut abundaret delictum : » statim sibi opposuit quæstionem : « Quod ergo bonum, mihi factum est mors ? Absit : sed peccatum ut appareat peccatum, » per bonum mihi operatum est mortem². » Erat enim peccatum, sed non apparebat peccatum : data est lex superbo, fecit contra legem, et apparuit peccatum, quod erat, sed non apparebat. Apparens autem peccatum humiliavit superbum, humiliatus superbus factus est poenitens, de poenitentia impetrata est misericordia. Audisti ergo quod interrogasti, responde quod interrogo : Nihil nocere poterat gens tenebrarum Deo, quare huc misit partem suam miscendam et polluendam a natura dæmonum ?

XII. FEL. dixit : « Si in arbitrio nostro sumus, nemo neminem cogat : quando voluero, ero Christianus. Voluntas nobis subjacet, aut esse Christianum, aut non esse. »

AUG. dixit : Quia voluntas nobis adjacet, manifestum est, at hoc de divinis Scripturis docui ; quod coactus est etiam invitus dicere, etiam ille qui vos in istum induxit errorem. Quod autem dicis : « Nemo cogatur, quando voluero, ero Christianus : » nemo plane te cogit ; quando volueris, esto : quia ex voluntate tua huc venisti, et ex voluntate tua ista disputasti. Et vae voluntati malæ, si mala est ; pax bonæ voluntati, si bona est. Sive autem mala sit, sive bona sit, voluntas est. Bonam voluntatem sequitur

¹ Rom. vii, 12. — ² Ibid. 13.

corona, malam sequitur poena. Deus iudex voluntatum est, creator autem naturarum. Si ergo putas cogi te ut sis Christianus, audi a nobis omnino te non cogi. Cogita potius quæ audis, perpende, in tua voluntate es : examina ut prudens, si tamen in te est ulla prudentia vel humana, utrum ea quæ dicta sunt, veritate fulta sint ; utrum tu ipse in Manichæi vestri defensione defeceris, sicut apparet : et quando volueris, esto quod nondum es, et desine esse quod es.

XIII. FEL. dixit : « Ecce jam compendive, ut dixit Sanctitas Tua : nec chartas cumulemus, si tibi placet, quod petivi pridem : huc veni ; ostende mihi veritatem, ut illud quod teneo, pareat quia veritas non est, et habes me paratum ad credendum. »

AUG. dixit : Jam quidem quod tenes, satis apparet quia veritas non est. Absit enim a cordibus veritatem quærentium vel tenentium, ut credant Deum substantiam suam necessitate coactum mersisse dæmonum naturæ ligandam atque polluendam. Absit a fidelibus credere Deum ad liberandam substantiam suam convertere se in masculos contra fœminas, et in fœminas contra masculos ad eorum concupiscentiam irritandam. Absit a fidelibus credere Deum substantiam suam, quam ipse dæmonibus mersit, postea in æternum damnare. Hoc ergo quia veritas non est, manifestum est. Sed quia vis tibi pro ista falsitate expulsa atque convicta, patefieri veritatem, si quid de cognoscenda fide catholica adhuc movet, ab initio fidei poteris erudiri. Etenim aptum perceptioni veritatis incommutalis facit pia fides : a qua fide quisquis incipere noluerit, superbus foris remanebit, et ad id quo tendit, vel quo vult pervenire, perducere non poterit. Sed quia jam illa falsitas manifesta est, anathema falsitatem, ut possis incipere aptus esse ad cognoscendam veritatem.

XIV. FEL. dixit : « Cum apparuerit mihi, quia mihi non apparet, quia altera mihi non ostensa est, non possum anathemare. »

AUG. dixit : Anathemandus est error, qui dicit corruptibilem Deum, an non est anathemandus ?

FEL. dixit : « Iterum dic. »

AUG. dixit : Anathemandus est error, qui dicit corruptibilem Deum, an non est anathemandus ?

FEL. dixit : « Quærat si dicit. »

AUG. dixit : Ego hoc interrogavi : Qui dicit corruptibilem Deum, anathemandus est, an non ?

FEL. dixit : « Qui dicit corruptibilem Deum, anathemandus est, hoc mihi objicis ? »

AUG. dixit : Hoc interrogo.

FEL. dixit : « Corruptibilem Deum dicis, non autem quod primo dixisti, quia partem suam dedit adversariis ? »

AUG. dixit : Interim quod interrogo responde : Qui dicit corruptibilem Deum esse, anathemandus est, an non ?

FEL. dixit : « Valde. »

AUG. dixit : Qui dicit corruptibilem esse naturam et substantiam Dei, anathemandus est, an non ?

FEL. dixit : « Non intellexi quod dixisti. »

AUG. dixit : Hoc dico quod omnis homo intelligit, qui non se fingit non intelligere : Naturam et substantiam Dei, id est, illud ipsum quidquid est Deus, qui dicit esse corruptibilem, anathemandus est, an non ?

FEL. dixit : « Etiam anathemandus est, si probatum fuerit esse verum. »

AUG. dixit : Nondum tibi dixi, quia Manichæus dicit corruptibilem naturam Dei : sed hoc tibi dixi, quia quicumque hoc dicit, anathemandus est.

FEL. dixit : « Et ego respondi : Etiam. »

XV. AUG. dixit : Pars illa quæ tenebrarum genti mixta est, de Dei natura est, an de aliqua alia natura?

FEL. dixit : « De Dei. »

AUG. dixit : Quod de Dei natura est, hoc est quod Deus, an aliud quid quod non est Deus?

FEL. Dixit : « Ita est : quod de Deo est, Deus est, secundum quod scriptum est : Lux lucet in tenebris, et tenebræ eam non comprehenderunt. » Deus enim lamen est, et tenebræ in eo non sunt¹. »

AUG. dixit : Bene respondisti, quia et quidquid de Dei natura est, Deus est, et Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt, et talis lux luxit in tenebris, et tenebræ eam non comprehenderunt. Videamus ergo utrum Manichæus partem Dei non dicat esse comprehensam a tenebris, non etiam teneri ligatam, non etiam maculatam et pollutam, sic ut indigeat misericordia liberatoris et purgatoris. Si autem hæc dicit, secundum te etiam, et secundum veras confessiones tuas, anathemandus est; quia partem Dei et naturam Dei, quod est ipse Deus, dicit comprehensam a tenebris et ligatam et pollutam : quod tu ipse secundum Evangelium loquens non potuisti dicere; sed verum dixisti, quia lux lucet in tenebris, et tenebræ eam non comprehenderunt. Manichæus ergo anathemandus, qui dixit, quia lux tenebrata est in tenebris, et tenebræ eam comprehenderunt.

FEL. dixit : « Sed et qui polluitur, et qui tenetur, liberatur; et nos si polluti sumus, mundamur. »

AUG. Dixit : sed hoc de Dei natura non recte dicitur : sed de illa quæ pollui potest, recte dicitur, quia polluitur et mundatur : de illa vero quæ pollui non potest, vides cum quanto sacrilegio dicatur, polluitur et mundatur; maxime quia sic dicitis quamdam Dei partem esse pollu-

¹ Joan. 1, 5, et 1 Joan. 1, 5.

tam, ut propterea ligetur in æternum globo tenebrarum, quia non potuit mundari. Hoc qui non anathemat, falsum paulo ante respondit, quia omnis qui dicit cosruptibilem Deum, anathemandus est.

XVI. FEL. dixit : « Hoc quod dixit Sanctitas Tua, quia pars quæ se non mundavit ab coinquinatione gentis tenebrarum : et sic dicit Manichæus, quia non sunt missi in regnum Dei. Hoc enim asseris tu, quia damnati sunt : sed Manichæus non hoc dicit, quia damnati sunt, sed ad custodiam positi sunt illius gentis tenebrarum. »

AUG. dixit : De ista parte tecum ago, quam dicis pollutam purgari : postea si opus fuerit : de illa quæ figitur in globo ejus. Interim quæ purgatur, polluta erat.

FEL. dixit : Quæ polluitur, et mundatur. »

AUG. dixit : Qui ergo dicit naturam Dei et substantiam Dei, et id quod Deus est, posse pollui, ligari, inquinari a gente tenebrarum, non est anathemandus?

FEL. dixit : « Christus unde nos mundavit, unde nos liberavit? »

AUG. dixit : Christus non partem Dei, non naturam Dei liberavit; sed facturam quam fecit, in peccatum cadentem per liberum arbitrium, sua misericordia liberavit. Eam rem mundavit quæ pollui poterat, eam rem liberavit quæ captivari poterat, eam rem sanavit quæ infirmari poterat. Modo autem de Deo, de natura Dei, de substantia Dei, de eo quod Deus est loquimur : poterat pollui, an non poterat?

XVII. FEL. dixit : « Anima nostra ex Deo est, quæ polluta est? Si non est ex Deo, ut quid pro illa Christus crucifixus est? Si ergo paret quia Christus propter animam nostram crucifixus est, paret quia ex Deo est, et polluta erat, et ipse eam mundavit. »

AUG. dixit : Ego non solum animam, sed et corpus nos-

trum et omnem creaturam et spiritalem et corporalem ex Deo esse dico : quia hoc habet Catholica fides. Sed aliud est quod de se Deus genuit, quod hoc est quod ipse ; aliud autem quod fecit Deus. Quod Deus genuit, æquale est Patri : quod Deus fecit, non est æquale conditum Conditori. Aliud autem dicimus ex Deo esse, quod melius dicitur de Deo esse, quia hoc est quod ipse, sicut unigenitus Filius, sicut Verbum ejus per quod facta sunt omnia : alia vero sic dicimus ex Deo : « Quia dixit et facta sunt, » mandavit et constituta sunt¹. » Hinc est anima, ex his quæ fecit Deus, non illud quod de se genuit Deus. Ideo Verbum quod de se genuit, pollui non potuit, nec potest, nec poterit. Anima vero quam fecit reatricem corporis, ut serviret superiori, dominaretur inferiori, id est, serviret Deo, dominaretur corpori, contempta Dei lege per peccatum polluta est, Deus autem misericordiam præstans his quæ fecit, misit Filium per quem fecit, et per illum refecit. Quando condendum erat quod non erat, per Verbum conditum est : quando reficiendum erat quod depravatum fuerat, suscepta est inde creatura de virgine Maria, ut per id quod erat homo, demonstraretur homini et quid sustinendum et quid sperandum esset. Itaque natura Verbi, substantia unigeniti Filii Dei nihil passa est vel a persecutoribus Judæis, vel a diabolo angelo malo persequente. Sed quia induit se carne, induit se re mortali, re passibili, re mutabili, in eo quod se induit, passus est quidquid voluit ad exemplum patientiæ, et reformavit hoc ad exemplum justitiæ. Tu modo dic mihi de Dei parte, quod Deus est, utrum pollui possit, an non. Si potest, non est immutabilis Deus ; et qui hoc dicit, anathemandus est : si autem non potest, vides anathemandum esse Manichæum, qui dicit partem Dei, naturam Dei, id quod est Deus, ve-

¹ Psal. cxlviii, 5.

nisse huc puram ad gentem tenebrarum ligatam atque pollutam, ut indigeat solvi ac mundari.

XVIII. FEL. dixit : « Hoc tu dixisti de anima, quia ex Deo non est. »

AUG. dixit : Non dixi ; sed dixi quia ex Deo est, tanquam a Deo facta, non tanquam a Deo nata.

FEL. dixit : « Dixisti de anima, quia non est ex Deo, sed factura Dei, quia sine Deo nihil est : hoc enim dicis tu, et non vis asseverare quia ex Deo est anima. »

AUG. dixit : A Deo est, sed facta est a Deo.

FEL. dixit : « Aut facta, aut missa, aut data ex Deo est. Ergo si ex Deo est, et polluta est, et venit Christus eam liberare de pollutione, quid culpas Manichæum ? »

AUG. dixit : Quia ego dico animam non naturam Dei, sed factam a Deo, per liberum arbitrium peccasse, et peccato esse pollutam, et per Dei misericordiam in poenitentia liberatam : tu autem ipsam naturam Dei, quod Deus est, Deum de Deo dicis in gente tenebrarum captum atque pollutum : et multum interest inter id quod de se Deus genuit, et quod fecit non de se, sed ex nihilo, id est, cum omnino non esset, a Deo accepit ut esset, id est, ut institueretur.

FEL. dixit : « Ergo pars Dei est. »

AUG. dixit : Jam tibi dictum est, non est pars Dei : et accipe quomodo intelligas Deum omnipotentem factorem. Omnia quæ fiunt, et quod quisque facit, aut de se est, aut ex aliquo, aut ex nihilo. Homo quia non est omnipotens, de se filium facit : ex aliquo, sicut artifex ex ligno arcam, ex argento vasculum. Potuit enim facere vasculum, sed non potuit facere argentum : potuit facere arcam, sed non potuit facere lignum. Ex nihilo autem, ex eo quod prorsus non est facere ut sit, nullus hominum potest. Deus autem quia omnipotens est, et de se Filium genuit, et ex nihilo

mundum fecit, et ex limo hominem formavit : ut per istas tres potentias ostenderet effectiōnem suam in omnibus valentem. Qui de se quod fecit, nec fecisse dicendus est, sed genuisse. Quod autem ex aliquo, sicut de terra hominem, non sic fecit hominem de terra, ut alius ei fecerit ipsam terram unde faceret hominem, quomodo fecit Deus argentum argentario unde faceret vasculum : sed ipse fecit, et quod non erat ut esset, et quod inde rursus esset, quod jam ipse ex nihilo creaverat ut esset. Sic ergo corpus, sic anima, sic intelligitur universa creatura facta a Deo, non genita de Deo, ut hoc sit quod Deus. Proinde modo forte eliges quid teneas, et quid respuas. Elige quid sit melius. Quoniam videmus multa mutabilia, et ipsa tamen bona, quamvis mutabilia; multa mortalia, et ipsa tamen bona, quamvis mortalia : bonum autem omnino incommutabile ipse Deus est : quid melius sit tibi tenere, elige; Deum mutabilem esse, an quod fecit Deus mutabile esse? Quia necesse et ut unum de duobus dicas. Si nolueris admittere id quod fecit Deus esse mutabile, restat ut dicas ipsum Deum esse mutabilem. Ut autem ab hoc sacrilegio te purges, et ab hac blasphemia, ne dicas substantiam Dei esse mutabilem; quare non concedis Deum qui vere est, et incommutabilis est, quia ipse etiam dixit : « Ego » sum qui sum¹, » fecisse omnia bona, sed non sibi paria? Proinde quia ipse incommutabilis est, non est mirum si quod fecit, quia ei æquale non est, non est incommutabile, sed mutabile. Ideo et per liberum arbitrium peccare et pollui potuit, et per ejus misericordiam liberari.

XIX. FEL. dixit : « Dixisti hominem fecisse sibi filium : nihil interest inter patrem et filium. Quia hoc ergo protulit Sanctitas Tua, et ego respondeo, quia Deus et quæ facit, æqualia sunt sibi. »

¹ Exod. iii, 14.

AUG. dixit : Quod intelligere noluisti, quia homo cum filium facit, non facere proprie dicitur, sed proprie generare dicitur : sic et Deus Filium unicum genuit, dixi tibi, non fecit. Fecit autem illud quod æquale ei non est : quod autem genuit, æquale illi est. Itaque elige tibi, utrum velis dicere mutabilem Dei facturam, an mutabilem Dei naturam.

FEL. dixit : « Quomodo Deus immutabilis est, similiter quem genuit, immutabilis est; et quod fecit, si de ipsius natura est, non mutatur, (sed de nihilo fecit, quia opus non mutatur. »)

AUG. dixit : Sed jam tibi dictum est, quia quod fecit, non de ipsius natura est : sed ex nihilo fecit, quia omnipotens est. Non erat, et fecit, non de se, non de aliqua re quam ipse non fecerat, sed ex nihilo.

FEL. dixit : « Ego non hoc dixi : sed dixi, quia Deus immutabilis est, et quod genuit immutabile est, et quod fecit immutabile est. Non dixi, unde illud fecit : non hoc quæsi, unde fecerit. »

AUG. dixit : Sed a me audisti quod non quæsi, ut jam desineres stulta loqui. Omnipotens Deus et de se potuit generare, et de nihilo facere, et ex eo quod jam fecerat, aliquid formare : de se Filium æqualem sibi; de nihilo mundum et universam creaturam; ex aliquo, de terra hominem : quia omnipotens est. Quod ergo de se ipso est, pollui nunquam potest, quomodo nec ipse : quod autem ab illo factum est, non de illo, et pollui potest per liberum arbitrium, et mundari per ipsius misericordiam, condemnando quod peccavit, et agnoscendo qui eum creavit. Tu vero qui paulo ante dixisti, quia qui Dei partem corruptibilem et contaminabilem dicit, anathemandus est, negare autem non potes Manichæum dixisse, quod pars Dei in gente tenebrarum comprehensa atque polluta est, et his